

Anatomisch correcte poppen bij onderzoek van seksueel misbruik verdachte kinderen

door P.M. Dingemans

Samenvatting

De literatuur over onderzoek met anatomisch correcte poppen wordt in dit artikel besproken. Evaluatie van de onderzoeksliteratuur laat zien dat gebruik van de poppen op dit moment vanuit wetenschappelijke methodiek bezien niet acceptabel is. Verdere ontwikkeling van het poppeninterview en eventuele toepassing daarvan in de rechtspraak dient onder stringente voorwaarden te geschieden.

Inleiding

Het seksueel misbruik van kinderen is moeilijk te bewijzen: het gebeurt in afzondering en het kind is vaak de enige getuige. De getuigenis tegen de dader, meestal een gezinslid, voor een rechtbank zet een kind onder grote druk. In veel gevallen wordt het kind niet als een kundige en betrouwbare getuige aanvaard door de gerechtelijke macht. Volgens Everson en Boat (1989) schat een belangrijk deel van 'professionals' de valse beschuldiging van seksueel misbruik van kinderen op 25% en die door adolescenten op 80%. Zij komen echter tot de conclusie dat de valse beschuldiging door kinderen van seksueel misbruik ergens tussen de 2 en 8% moet liggen; een schatting die sterk overeenkomt met ander onderzoek (Jones en McGraw 1987; Faller 1984).

Het probleem van de vaststelling van seksueel misbruik wordt versterkt door het gebrek aan medisch bewijs. De schattingen van seksueel kindermisbruik, uitgedrukt in het aantal nieuwe gevallen van misbruik voor een bepaalde periode, lopen in de VS uiteen van 14 tot 47 procent (White, Strom, Santilli en Halpin 1986). Vander Mey en Neff (1982) schatten het aantal slachtoffers tussen 60.000 en 100.000 per jaar. Volgens White, Strom, Santilli en Halpin worden slechts bij eenderde van de meisjes en de helft van de jongens begeleidende lichamelijke en secundair lichamelijke verschijnselen gevonden. Kerns (1981) schat het percentage nog lager in: 15%. Deze percentages lopen sterk uiteen

omdat er verschillende definities van seksueel misbruik gehanteerd worden (Wyatt en Peters 1986 a en b). Bij jongens ligt dit percentage hoger omdat seksueel misbruik ernstiger lichamelijke sporen nalaat dan bij meisjes (Ellerstein en Canavan 1980; De Jong, Hervada en Emmett 1983). De gemiddelde leeftijd van seksueel misbruikte kinderen wordt in de VS geschat op 7-10 jaar voor meisjes en 6-9 jaar voor jongens. Het medisch gedocumenteerde seksuele misbruik van kinderen laat zien dat dit op zeer vroege leeftijd begint: de schattingen lopen uiteen van 2 tot 9 maanden. Er komen meer aanwijzingen dat de daders steeds jonger worden. Deze gegevens worden toenemend onderkend en hebben er mede toe geleid dat ouders, aanklagers, advocaten, rechters zich voor (herhaald) onderzoek tot psychiaters, psychologen, maatschappelijk werkers e.d. wenden. Deze laatste groepen maken voor het onderzoek van seksueel misbruik van jonge kinderen, naast interviews en projectief plaatmateriaal (Caruso 1989), nogal eens gebruik van SAC's. Het gebruik van de SAC's werd in 1982 voor het eerst in de Amerikaanse gerechtshoven geïntroduceerd. De toepassing van dit diagnostische testmateriaal is derhalve zeer recent te noemen.

Mijn vraag bij deze bespreking is, of dat onderzoek tot nu toe het gebruik van SAC's rechtvaardigt of juist in de rechtszaal tot onaanvaardbare consequenties kan leiden. Ik zal me bij de bespreking van deze vraag specifiek richten op de toepassing van de SAC's.

Seksueel anatomisch correcte poppen (SAC's)

SAC's zijn poppen die primaire en secundaire geslachtskenmerken hebben. In onderzoek van Boat en Everson (1988b, c) bleek dat de SAC's gevarieerd zijn in kleur, vorm en grootte. De grootste variantie wordt voor rekening genomen van de lokale poppenmakers. De vorm varieert het sterkst. Bij sommige poppen blijkt de penis er aangenaaid te zijn tegen een harige achtergrond; bij andere zijn de penis en de vagina getekend op het materiaal. Er zijn thans ook poppen met een verwisselbare penis in omloop: eentje voor een besneden exemplaar en eentje welke in een nog natuurlijke staat verkeert. Niet alle poppen blijken een mond te hebben die open te maken is. Hetzelfde verhaal gaat op voor de vagina en anus: soms is er voor deze twee openingen slechts een gaatje en de grootte daarvan varieert, soms is er alleen een getekende mond of anus. Het onderzoek van Boat en Everson (1988b, c) geeft de voorkeur aan een pop met 5 fysieke eigenschappen: een open te maken mond, vagina/penis en anus, schaamhaar en 5 losse vingers. Hiermee zou het te onderzoeken kind duidelijk kunnen laten zien 'wat er gebeurd is'.

Ook de grootte van de SAC's loopt uiteen van klein (20 cm) tot groot (60 cm). Niet altijd blijken de, vooral, primaire geslachtskenmerken evenredig te zijn met de lichaamsgrootte, c.q. lichamelijke

volwassenheid van de persoon: de penis en vagina zijn in een aantal gevallen of te groot of te klein. De meeste poppen welke van stof zijn gemaakt hebben veelal een recht afgenaaid onderlijf. Het is mede door deze gegevens niet altijd duidelijk waarom deze poppen seksueel en anatomisch correct worden genoemd.

Er zijn verschillen in het materiaal waarvan de poppen gemaakt zijn (stof versus plastic) en de kleding – soms voorzien van drukkertjes, soms van knopen of klitteband – die ze aan hebben. Ook worden er verschillen aangetroffen in rasaanduiding. Zo zijn er negers, Aziaten, blanken, Spanjaarden, Japanners e.d. Ten slotte kan worden opgemerkt dat in de spelinterviews het aantal poppen dat gebruikt wordt uiteen blijkt te lopen. Er blijken, samengevat, dus grote verschillen te zijn in het poppenmateriaal dat gebruikt wordt in de SAC-interviews.

Standaardisatie van procedures

Er is globaal genomen een drietal manieren om een kind te laten praten over seksueel misbruik: (1) het klinische interview, (2) observatie van spelgedrag met poppen en (3) gestructureerd interviewen aan de hand van poppen. Omdat kinderen emotioneel en intellectueel nog niet volgroeid zijn, kunnen pogingen om verdacht of gerapporteerd seksueel misbruik te onderbouwen ernstig bemoeilijkt worden, vooral bij kinderen onder de 6 jaar (Boat en Everson 1988c). Voor deze groep kinderen kan het gebruik van SAC's naast observatie een hulpmiddel in het onderzoek zijn, zo wordt gesteld.

De SAC's worden op twee manieren gebruikt. Bij de eerste methode is de SAC een onder de aandacht van het kind gebracht middel om het gedurende een gefixeerde periode te kunnen observeren (Sivan, Schor, Koeppl, Noble 1988). De tweede procedure is het volgen van een gestandaardiseerd interview, waarbij de SAC een hulpmiddel is om het kind zijn verhaal te laten doen. Deze methode is gestructureerder in zijn opbouw dan de observatiemethode. Deze interviewprocedure is onder andere ontwikkeld om kritiek met betrekking tot de niet-overdraagbaarheid van de methodiek en het gevaar van optreden van suggestieve vragen bij een niet gestandaardiseerde procedure de wind uit de zeilen te nemen. In de literatuur heb ik een drietal gsystematiseerde protocollen kunnen vinden naast de summiere lijstjes die met poppenpakketten worden meegeleverd: (a) White, Strom, Santilli en Halpin 1986; White, Strom en Santilli 1987; (b) Friedemann en Morgan 1985 en (c) Boat en Everson 1986; zie verder McFarlane en Krebs 1986. De gehanteerde zijn niet hetzelfde. Het protocol van White is meer klinisch geïnspireerd. De methodiek van Boat en Everson is methodischer opgezet en uitgebreider gestandaardiseerd met betrekking tot procedures en vragen en lijkt daarom het interessantst verder te bespreken.

Het SAC-interview van Boat bestaat uit 5 delen: (1) identificatie met betrekking tot sekse en naam, (2) kennis van lichaamsdelen en functies ervan (neutraal en seksueel), (3) kennis van seksuele delen, (4) evaluatie van misbruik en (5) uitbreiding van het onderzoek van misbruik.

De interviewer probeert het kind in de eerste fase in de speelkamer op zijn gemak te stellen en het zich veilig te laten voelen. De onderzoeker probeert vervolgens na te gaan of het kind belangrijke concepten begrijpt: (a) het onderscheid maken tussen mensen en hun namen, (b) het onderscheid maken tussen locaties, (c) waar speelt het mee, wat is het favoriete tv-programma, hoe laat gaat het naar bed, (d) kan het kind laten zien wat 'voelen aan' en 'betasten' inhouden. Aangeraden wordt om de vragen kort en open te houden en rekening te houden met ontwikkelingspsychologische opvattingen omtrent taal, begrip, redeneren en geheugen bij jonge kinderen.

Na deze eerste fase volgt de introductie van de SAC's. Men laat de keuze van de SAC aan het kind. Daarna wordt gevraagd naar de sekse, de naam van de pop en de naam en functie van de zichtbare delen. Daarna begint de interviewer met het kind drie poppen uit te kleden (man, vrouw en kind van dezelfde sekse als het kind zelf) en gaat het proces van naam en functies geven verder. Vervolgens krijgt het kind een aantal minuten om zelf met de poppen te spelen. Als het kind seksueel spelgedrag vertoont vraagt de interviewer: (1) Wat zijn de poppen aan het doen? (2) Wie is dat? (3) Hoe heet deze? (4) Liet iemand hun zien hoe je dat doet? (5) Wie liet zien hoe je dat doet? etc. In alle gevallen dient het kind elk seksueel spelgedrag 'persoonlijk', dat wil zeggen op zichzelf te betrekken, om seksueel misbruik aannemelijk te kunnen maken. Als het kind niets met de poppen doet of wanneer seksueel spelgedrag niet persoonlijk wordt gemaakt, kan de interviewer besluiten het interview te laten 'escaleren'. Boat onderscheidt vier niveaus van escalatie: (1) kritische gebeurtenissen, (2) kritische personen, (3) directe en algemene vragen, (4) directe navraag over specifieke personen. Op een ontspannen wijze en met open en niet-bedreigende vragen wordt het kind gevraagd tijdens het poppenspel naar kritische gebeurtenissen. Bij voorbeeld: Wanneer ga je in bad? Wie wast je? Waar wast hij/zij je? Deze vragen kunnen gesteld worden in een context waar de interviewer kennis heeft van de achtergrond van het kind. Hetzelfde gebeurt op het tweede niveau met betrekking tot personen: Wat vind je leuk om met opa te doen? (of niet te doen etc.) Hebben je opa en jij verrassingen of geheimen?

Op het derde niveau wordt het kind in algemene termen direct gevraagd naar mogelijk misbruik. Bij voorbeeld: heeft iemand je ... betast? Heeft iemand foto's van je genomen? Hoe heet hij? Laat me dat eens zien met die poppen.

Op het vierde niveau worden directe ja/nee-vragen gesteld: Heeft opa je weleens pijn gedaan met zijn penis? Heeft pappa je piemel (het

woord dat het kind eraan gegeven heeft) weleens betast? Boat en Everson merken op dat de vragen van niveau vier suggestief zijn, zeker voor heel jonge kinderen, dat er goede redenen moeten zijn om de vragen uit deze categorie te stellen en dat de antwoorden op de vragen uit deze categorie door de rechtbank soms niet geaccepteerd worden omdat de vragen te suggestief zouden zijn. Het interview wordt beëindigd met het samen weer aankleden van de poppen, uitleg, geruststellen e.d.

Het gebruik van SAC's

Onderzoek naar de mate van gebruik van SAC's, in de vorm van een enquête, werd uitgevoerd door Boat en Everson (1988b) in North Carolina en liet zien dat het gebruik van de SAC's overwegend op een onervaren en niet-getrainde wijze gebeurt. Meer dan de helft van de kinderbeschermers en de politie en driekwart van de artsen zei geen training te hebben gehad (onder training kon in dit onderzoek al een colloquium- of congresbezoek worden verstaan). Het grootste deel van alle ondervraagden bleek zelfs geen toegang te hebben tot richtlijnen voor poppeninterviews.

Tabel 1: Percent professionele gebruikers van SAC's in N-Carolina

	Nu	Toekomst	Ervaring ¹	Training ²	Richtlijnen ³
Kinderbescherming	68	94	38	43	19
Gezondheidswerkers	28	67	35	76	18
Artsen	13	38	40	25	8
Politie	35	46	33	47	0

1) Met minder dan een jaar ervaring.

2) Training hield geschreven of video-instructies, cursus, workshops, presentaties of conferenties e.d. discussie met supervisors en collega's in.

3) Toegang tot richtlijnen/handleiding.

Bron: Boat en Everson 1988b.

Aan de respondenten werd ook de vraag voorgelegd wat zij als overtuigend bewijs zagen voor seksueel gebruik van kinderen in de leeftijd van 3-5 jaar. De meeste waarde werd gehecht aan hard medisch bewijs, vooral als dit vergezeld ging van een verklaring of beschrijving van het gebeurde door het kind. Dit laatste alleen werd in minder gevallen als bewijs aanvaard, met name door de politie. De politie leek, samen met de kinderbeschermers, in vergelijking met de artsen en geestelijke gezondheidswerkers meer waarde te hechten aan gedragsstoornissen en depressie als tekens van seksueel misbruik.

De geënquêteerden werd ook gevraagd te beschrijven wat zij als normaal poppenspel zagen voor kinderen die niet seksueel misbruikt

Tabel 2: Wat is bewijs en wat is normaal speelgedrag met SAC's

Bewijs	KB	GW	A	P
Medisch: seks. lich. geweldsporen, semen, positieve lab. uitslagen	100	100	100	94
Beschrijving of verhaal van kind	89	88	100	69
Ernstige angst voor verdachte	59	53	25	63
Eigen seksueel acting out/provocerend gedrag	49	53	33	50
Genitale irritatie, blauwe plekken	48	31	17	31
Seksueel gekleurd taalgebruik	43	41	33	25
Vermijding van of angst voor naakte poppen	13	24	8	31
Gedragsstoornissen of depressie	23	0	0	19
<i>Normaal geacht poppenspelgedrag</i>	<i>KB</i>	<i>GW</i>	<i>A</i>	<i>P</i>
Poppen uitkleden	98	94	100	100
Staren naar genitalia	95	94	85	94
Aanraken borsten	98	100	92	75
Aanraken genitalia	97	100	92	88
Aanraken anaal gebied	94	100	92	63
Poppen die elkaar kussen	89	82	77	75
Vermijden van/angst voor poppen	48	59	46	50
Poppen boven op elkaar leggen	49	29	39	6
Betasten en vingers van geslachtsdelen	14	12	23	21
Vaginale penetratie	9	6	15	13
Anale penetratie	9	6	15	13
Oraal-genitaal contact	9	6	1	6
Genitaal/genitaal contact	9	6	15	6

KB = Kinderbescherming, GZ = Gezondheidswerkers, A = artsen, P = politie
Bron: Boat en Everson 1989b

waren. De agenten bleken significant minder vaak geneigd het aanraken van borsten en van het anale gebied, evenals het boven op elkaar leggen van poppen, als normaal speelgedrag te beschouwen. Over het algemeen werd een visuele en manuele exploratie als normaler beschouwd dan het demonstreren van seksuele activiteit. Er was geen eenstemmigheid over of het bang worden van naakte poppen of het vermijden ervan nu wel of niet normaal was (50 versus 50 procent). Ik wijs op dit gegeven omdat de SAC's juist werden ingevoerd op grond van het 'hulpmiddel'-argument, terwijl het niet spelen met de SAC's anderzijds in sommige publikaties juist wordt uitgelegd als een te getraumatiseerd zijn om te kunnen spelen. Hoe dan ook, in geen enkel geval werd in dit onderzoek een overeenstemming van 100% bereikt.

Het gebruik van de SAC's laat, samengevat, zien dat de personen die ze veelal gebruiken weinig of geen training hebben gehad. Daarnaast blijken er grote verschillen te bestaan met betrekking tot de opvatting wat als normaal en abnormaal poppenspel gezien wordt.

Onderzoek van normale kinderen met SAC's

Gabriel (1985) onderzocht kinderen die niet werden verdacht van seksueel misbruik. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat de meeste kinderen ook meestal op alle speldimensies, waaronder seksuele, scoorden. Interessant was de bevinding dat 8 van de 16 resterende kinderen op een ongewone wijze met de genitalia van de poppen speelden; 10 kinderen hadden een manifeste interesse in de genitalia van de pop. Het op een ongewone wijze met genitalia van de poppen spelen wordt in de SAC-literatuur als een mogelijk teken voor seksueel misbruik gezien en door de rechtbank in de Verenigde Staten (Cheryl H. versus Dennis H., 1984) als zodanig beoordeeld.

Aman en Goodman (1987) onderzochten 3- en 5-jarige kinderen. Uit het onderzoek werd geconcludeerd dat: (1) het gebruik van SAC's voor 5-jarigen wel en voor 3-jarigen niet geheugenondersteunend werkt, (2) het gebruik van SAC's op zich niet tot onjuiste (misbruik)-antwoorden leidt, zelfs niet bij suggestieve vragen.

Sivan, Schor, Koepl en Noble (1988) onderzochten via een advertentie geworven kinderen (144) uit Iowa in de leeftijd van 3-8 jaar. Het onderzoek werd in drie condities uitgevoerd: (a) met SAC's en ander speelgoed waarbij een volwassene aanwezig was, (b) met SAC's en ander speelgoed waarbij de volwassene eerst niet en later wel aanwezig was, (c) de uitgekleden SAC's zonder aanwezigheid van de volwassene. In de condities werden kinderen open en suggestieve vragen gesteld. Op het einde van de sessies werd het kind alleen gelaten om met de poppen te spelen. De resultaten kunnen als volgt worden samengevat:

- 1 De SAC's bleken de kinderen slechts matig tot niet te interesseren, ook niet als ze uitgekleden waren. Slechts 20 tot 25 procent van alle activiteiten hadden op de SAC's betrekking.
- 2 In de twee eerste condities waren de kinderen, ongeacht leeftijd en sekse, overwegend exploratief bezig. Dit bleef ook voor de jongens zo in de derde conditie, terwijl de meisjes in de derde conditie de poppen begonnen aan te kleden. De jongens en meisjes begonnen in de derde conditie ook vaker rond te lopen in de kamer. De jongste groep kinderen wilde in de derde conditie de kamer uit en de oudste groep ging meer rondlopen en de (opgespelde) microfoon verkennen.
- 3 Het voeden van de poppen was de populairste bezigheid en werd met name door meisjes gedaan.
- 4 De poppen waren bij de meisjes populairder dan bij de jongens en de meisjes werden ook meer beïnvloed door de veranderde condities.
- 5 De sekse van de onderzoeker bleek het speelgedrag van de kinderen te beïnvloeden. Als er een vrouwelijke onderzoeker in de eerste conditie aanwezig was geweest bleken de kinderen meer met

de poppen te gaan spelen in de tweede conditie.

6 Jongere kinderen speelden significant minder met de poppen in de eerste twee condities dan oudere kinderen; in de derde conditie maakte dit geen verschil meer uit.

7 Hoewel de seksuele onderdelen van de poppen door de kinderen wel werden geïnspecteerd, bleek het spel met de SAC's geen seksuele elementen te bevatten.

8 Aggressie ten aanzien van de SAC's kwam slechts in 1% van de gevallen voor en helemaal niet als de SAC's uitgekleed waren.

De onderzoekers stelden dat het spel met de SAC's bijna hetzelfde is als met gewone poppen en dat derhalve afwijkingen van normaal spel (agressie en seksuele uitingen) wel ernstig dienen te worden genomen. Een opmerkelijke bevinding was dat vrouwelijke proefleiders in dit soort spelsituaties beter blijken te zijn: ze hebben mogelijk een faciliterender werking op de totstandkoming van poppenspelgedrag dan mannelijke proefleiders.

Boat en Everson (1988) interviewden 2-5-jarige kinderen van wie de moeders zeiden dat ze nooit seksueel misbruikt waren. Uit het onderzoek kwam naar voren dat elke leeftijdsgroep exploratie van de seksuele delen van het lichaam vertoonde (a: genitalia/anus en b: borsten): 2 jaar respectievelijk 87 en 63 procent; 3 jaar 76 en 52 procent; 4 jaar 64 en 40 procent; 5 jaar 48 en 22 procent. Er werden geen verschillen tussen jongens en meisjes gevonden. Twee procent van de kinderen (3-5 jaar) vertoonde poppenspel waarin de poppen met elkaar naar bed gingen. Meisjes vertoonden dit spel vaker dan jongens als de interviewer de kamer uit was. Uit het onderzoek werd geconcludeerd dat: (1) exploratie van genitalia van naakte poppen door jonge kinderen normaal is, (2) poppenspel waarin het met elkaar naar bed gaan getoond wordt uitzonderlijk is, doch op zich in een van seksueel misbruik niet verdachte groep niet als duidelijk bewijs voor misbruik beschouwd kan worden.

Onderzoek van van seksueel misbruik verdachte kinderen met SAC's

In het onderzoek van White, Strom, Santilli en Halpin (1986) werd een groep (12 jongens en 13 meisjes) die niet verdacht werd van seksueel misbruik en een groep (9 jongens en 16 meisjes) die verwezen was voor onderzoek naar seksueel misbruik onderzocht. Het interview werd uitgevoerd volgens de 5-fasenmethode van Boat en Everson (1986). De onderzoekers vonden in deze uitkomsten 'enige steun' voor het idee dat de twee soorten groepen te differentiëren zijn.

Jampole en Weber (1987) onderzochten kinderen in de leeftijd van 3-8 jaar, van wie er 10 wel en 10 niet seksueel misbruikt waren. Van de kinderen die seksueel misbruikt waren vertoonde 90% in hun poppenspel seksueel gedrag. Van de niet misbruikte kinderen vertoonde 20%

seksueel poppenspelgedrag. Dit alles in de situatie dat de onderzoeker bij het spel aanwezig was. In de situatie dat de onderzoeker weg was vertoonden alle kinderen seksueel poppenspel.

De rechter en de SAC-interviews in California

In de Verenigde Staten worden de meeste strafrechtelijke procedures middels een juryrechtspraak behandeld. Een jury is een representatie van de gemiddelde Amerikaan. De gemiddelde Amerikaan kan, net als de gemiddelde Nederlander, onterecht beïnvloed worden door bewijsvoering welke een 'wetenschappelijk aura' heeft: '... scientific proof may in some instances assume a posture of mystic infallibility in the eyes of a jury ...' (United States versus Addison). Om dit te voorkomen zijn er twee regels opgesteld die belangrijk zijn in het kader van de rechtspraak, onder andere omtrent het gebruik van SAC's door: (1) getuigen-deskundigen (Criminal Law, par. 408; Cal. Digest of Off. Reports, 3rd series), en (2) toetsing door een wetenschappelijk forum (Criminal Law, par. 396; Cal. Digest of Off. Reports, 3rd series).

Van de getuige-deskundige wordt gevraagd aan te geven dat hij zelf voldoende gekwalificeerd is om te getuigen als deskundige op het gebied waarover zijn *mening* wordt gevraagd. Door zijn expertise is de getuige-deskundige in staat conclusies te trekken aangaande gegevens die een niet-deskundige niet zou kunnen maken zonder de hulp van de expert. Als zodanig helpt de getuige-deskundige de rechtbank in haar rechtspraak. Zo zal bij voorbeeld een psychiater door de rechtbank als getuige-deskundige geaccepteerd worden aangaande het psychisch functioneren van iemand ('state of mind'). Op grond van psychologisch onderzoek van het kind, c.q. de vader, opa of anderszins kan hij echter niet concluderen dat het de vader of opa geweest moet zijn die het kind seksueel misbruikte. Door deze conclusie zou de getuige-deskundige op de stoel van de rechter gaan zitten in plaats van de rechter te helpen.

In hogere beroepszaken tegen incestveroordelingen worden bevindingen met experttechnieken getoetst met behulp van de 'Kelly-Frye-test'. De toetsing door het 'wetenschappelijk forum', de zogenaamde 'Kelly-Frye-test', houdt in dat bewijs voor de rechtbank alleen toelaatbaar is, als aangetoond kan worden dat de gevolgde procedure of test door het wetenschappelijk forum van het domein waarin de procedure of test werd ontwikkeld als betrouwbaar is geaccepteerd (People versus Kelly, 1976; Frye versus United States, 1923). De test wordt gewoonlijk toegepast op nieuwe middelen of processen die de manipulatie van fysiek bewijs omvatten zoals leugendetectors, bloedtyperingen, stemidentificatie, identificatie via mondbeet, microscopische analyse, 'genetic fingerprinting' e.d., doch kan ook betrekking hebben op psychologisch bewijs zoals hypnose en interpretatie van de ant-

woorden op een interview tijdens het spelen met SAC's. De Kelly-Frye-test is echter niet zonder meer van toepassing op de getuigenis van de getuige-deskundige: 'Als een getuige zijn *eigen mening* geeft, kunnen de juryleden hun acceptatie van de getuigenis temperen met een gezonde scepsis welke geboren is uit hun kennis dat mensen feilbaar zijn' (People versus McDonald).

Lezing van de Californische jurisprudentie aangaande het gebruik van incestbewijsvoering laat zien dat: getuigen-deskundigen veelal niet zo deskundig zijn als mag worden aangenomen, dat deskundigen de neiging hebben de grenzen van hun expertise te overschrijden door 'aangetoond' misbruik te verbinden aan het aanwijzen van de dader, dat tijdens de rechtszaak vaak niet duidelijk is met welk doel de getuige-deskundige werd opgeroepen en dat advocaten, aanklagers en rechters niet voldoende op de hoogte zijn van de terminologie en concepten in de hulpverlenersliteratuur aangaande seksueel misbruik. Zo blijken aanklagers in een aantal gevallen nogal wat moeite te doen te bewijzen dat het misbruikte kind voldoet aan de criteria voor het 'sexual abuse accomodation syndrome' (Summit 1983). Dit is, in het kort, een verschrikt zich afkeren bij confrontatie met de ouder. De definitie van dit 'syndroom' is in de hulpverlenersliteratuur echter nooit bedoeld geweest als een diagnostisch middel voor het aantonen van seksueel misbruik en is dan ook meer een theorie dan een gevalideerd gegeven. Deze zaken samen hebben ertoe geleid dat rechters in onder andere California het zekere voor het onzekere beginnen te nemen en zich toenemend beroepen op de Kelly-Frye-regel.

Inmiddels zijn er in California twee precedënten geschapen voor de bewijsvoering ten aanzien van seksueel misbruik van kinderen met behulp van SAC's: de Amber B. versus Ron B. - (1987) en de Christine C. versus John C.-cases (1987). In beide gevallen werd de vader in hoger beroep vrijgesproken op grond van de Kelly-Frye-test: de aanklager had in beide zaken niet aannemelijk kunnen maken dat het SAC-interview door het wetenschappelijk forum als een betrouwbaar medium wordt geaccepteerd.

Het onderzoek met SAC's in Nederland

Een gepubliceerd onderzoeksverslag met SAC's in Nederland is van de hand van Lamers-Winkelmann (1989). Het grootste deel van het verslag gaat in op de waarde van de getuigenis van kinderen en de verschillen die in de diverse onderzoeksverslagen werden gevonden tussen kinderen die wel en niet seksueel misbruikt waren. Er worden aanwijzingen gegeven met betrekking tot zaken waar bij het interviewen van kinderen rekening mee dient te worden gehouden en geconcludeerd wordt dat het diagnostische interview waardevolle informatie kan opleveren over wat het kind overkomen is. Verder worden er beschrijvende onder-

zoeksgegevens vermeld van een relatief grote groep kinderen die door haar werden geïnterviewd. De onderzoekster gaat in op de gehanteerde methodiek van onderzoek. Zij noemt die van Boat en Everson 1986; White, Strom en Santilli 1987. De methodieken van Boat en die van White zijn echter verschillend. De door Lamers-Winkelmann gevolgde methodiek doet vermoeden dat ze die van White heeft gebruikt. Zij onderzocht 128 van seksueel misbruik verdachte kinderen, waarbij in 16 gevallen niet tot een werkrelatie gekomen kon worden. In de resterende 112 gevallen bleek in 28 gevallen sprake van een vals alarm (kinderen hadden pornofilms gezien, waren aanwezig bij coïtus van de ouders, verkeerde interpretaties van signalen, valse beschuldiging door een volwassene). In 84 gevallen was de onderzoekster ervan overtuigd dat er sprake was geweest van seksueel misbruik, hetgeen in 23 gevallen geheel of gedeeltelijk werd bevestigd door de daders en in 30 gevallen werd ondersteund door een tweede onderzoek c.q. contra-expertise. In de overige 31 gevallen leidden de gegevens uit de verschillende hoeken niet tot een eenduidig beeld.

Het onderzoeksverslag laat de lezer met vragen zitten. Wederom zitten we hier met de moeilijkheid dat we niet weten of de van misbruik verdachte kinderen ook daadwerkelijk seksueel misbruikt zijn. Er is geen vergelijkingsgroep. Is het niet mogelijk dat kinderen die naar pornofilms gekeken hebben seksueel misbruikt zijn? Wat voor waarde moet gehecht worden aan een 'gehele of gedeeltelijke bevestiging door de daders' en een 'niet eenduidig beeld' dat bij een 30-tal kinderen overblijft?

In dit kader dienen we stil te staan bij een bespreking van twee relatief nieuwe begrippen in de psychiatrisch-epidemiologische onderzoekswereld en wel die van 'sensitiviteit' (proportie personen die ziek zijn en in de screening ook als ziek gediagnostiseerd worden) en 'specificiteit' (proportie niet zieke personen die ook als zodanig geïdentificeerd worden; Last 1983). Deze twee elkaar aanvullende begrippen geven een indicatie voor de validiteit van een test. Sergeant en Everaerd (1989) hebben de sensitiviteit en de specificiteit uitgerekend voor diverse gedragscategorieën uit het onderzoek van Jampole en Weber (1987), welke geacht worden de onderzoeksgroepen te differentiëren. Hun berekeningen laten zien dat de beide waarden te laag zijn, met name die voor sensitiviteit. Een en ander impliceert dat de kans op fout positieve en fout negatieve bevindingen tamelijk groot is en derhalve de validiteit van een twijfelachtig niveau. De uitkomsten van het onderzoek van Lamers-Winkelmann roepen ook vragen op ten aanzien van sensitiviteit en specificiteit.

De rechter en de SAC-interviews in Nederland

Er is in Nederland in korte tijd een jurisprudentie ontstaan ten aanzien

van bewijs dat verkregen is met het poppeninterview (Nederlands Juristen Blad, 22 april, afl. 16, p. 540). Ze lijkt veel op, althans heeft een vergelijkbaar effect als, de hierboven beschreven Kelly-Frye-regel.

In de totstandkoming daarvan, specifiek het arrest van de Hoge Raad (arrest d.d. 28 februari 1989, nr. 84723), heeft het diagnostische onderzoeksbewijs van Lamers-Winkelmann, zij het indirect, een rol gespeeld. Het arrest van de Hoge Raad zal het komende jaar uitgebreider gepubliceerd worden, doch is aanleiding tot uitgebreide bespreking geweest voor Barning en Nijboer (1989).

Volgens de Hoge Raad had het hof het volgende nagelaten: 'Verzuim van vormen waarvan niet-naleving nietigheid meebrengt en/of scheiding van het recht, in het bijzonder art. 343 en 359 lid 3 Sv, omdat het hof zonder nadere overweging voor het bewijs mede redengevend heeft geacht de samenvatting/conclusie van een deskundigenrapport, gebaseerd op een onderzoeksmethode waarvan de betrouwbaarheid en deugdelijkheid gemotiveerd is betwist'. In de toelichting op de zaak waar het om ging, blijkt dat het hof het verslag van de spelinterviews had gebruikt als bewijs. De verdediger had tegen het gebruik daarvan in de zaak bezwaar aangetekend op drie gronden: (1) een gehoorde getuige-deskundige verklaarde dat hij al 17 jaar bezig was het fenomeen incest te begrijpen en dat volgens hem het onderzoek van de getuige onvolledig was, (2) de verdediger voerde aan dat op het SAC-gebruik veel kritiek is geuit en dat hij het onderzoek onvolledig achtte, (3) de verdediger legde ter ondersteuning een publikatie van Kohnstamm (1987) over, waarin deze laatste stelt dat de SAC's in de VS gebruikt worden voor therapeutisch gebruik van seksueel misbruikte kinderen. Van deze poppen gaat een te sterke suggestieve werking uit waardoor het gebeurde in de richting van seksualiteit vertekend kan worden. Kinderen die een seksuele ervaring hebben kunnen dat minstens zo treffend uiten met behulp van het doet er niet toe wat voor speelgoed. De SAC's kunnen gereserveerd blijven voor therapeutisch gebruik. Aldus Kohnstamm, die een Amerikaanse expert verwoordde.

Een en ander betekent dat als op de rechtszitting een gedocumenteerd verweer wordt gevoerd tegen een deskundigenverslag dat gebaseerd is op het gebruik van een nieuwe onderzoeksmethode, waarvan de betrouwbaarheid en volledigheid – mede op grond van de kritiek die er in vakkringen op wordt gegeven – worden aangevochten, dit verweer uitdrukkelijk en met redenen omkleed dient te worden afgewezen als het deskundigenverslag toch wordt gebruikt in de bewijsvoering (Barning en Nijboer 1989).

Barning en Nijboer besluiten de interessante bespreking van de gevolgen van de uitspraak van de Hoge Raad voor bewijsvoering met een mij sympathieke stelling: 'Het zal bijdragen aan een kritische houding in de rechtspraak tegenover de eigendunk van specialisten die vanuit het enthousiasme waarmee zij vaak nieuwe methoden en technieken

toepassen de onderzochte "werkelijkheid" gemakkelijk en met zelfoverschatting te eenzijdig te interpreteren. Daarmee is het nut of zelfs de noodzaak van deskundigenonderzoek op een veelheid van terreinen natuurlijk allerm minst ontkend. Alleen geldt ook voor het gebruik van de resultaten van deskundigenonderzoek de al oude strafvorderlijke basisregel "in dubio pro reo" (p. 1177).

Evaluatie

Na de relevante elementen uit het onderzoek met SAC's te hebben besproken, is nu een evaluatie van het gebruik van deze poppen aan de orde. Het gaat hier vooral, het wordt nog eens benadrukt, om een bespreking van de onderzoeksmethode.

De besproken literatuur geeft in haar omvang aan dat het onderzoek met de SAC's van zeer recente aard en derhalve in ontwikkeling is. Dit dient op zich al een restrictie op te leggen aan de wetenschappelijke waarde die gehecht kan worden aan de uitkomsten van de SAC-interviews. De consequenties die voortvloeien uit de uitkomsten van SAC-interviews dienen daarom vooralsnog minimaal te zijn. Ik wijs hier nog eens nadrukkelijk op, omdat ik het met Renshaw (1987) en Schetky in Kohnstamm (1986) eens ben, daar waar zij opmerken dat het er soms op lijkt dat er de laatste tijd sprake is van een overschatting van het probleem als gevolg van onder andere 'besmetting' (Schetky) of strijd om voogdij over kinderen in echtscheidingszaken (Renshaw). Het gaat uiteindelijk om zwaarwegende belangen en ingrijpende consequenties voor kinderen en ouders.

Over SAC's wordt in de literatuur ook in termen van projectiemateriaal gesproken (o.a. McIver, Wakefield en Underwager 1989). De aanname bij de toepassing van dit testmateriaal is, dat de proefpersoon in meerdere of mindere mate onbewust of indirect aspecten van zijn persoonlijkheid of psychopathologische toestand laat zien (APA 1984). De gegroeide consensus binnen de testdiagnostische toepassing van projectief materiaal is dat de uitkomsten ervan hooguit een hypothese genererende functie kunnen hebben. Het ligt dan ook voor de hand om ondersteunend bewijs buiten het 'verhaal' van het kind te zoeken. Voorts laat het onderzoek van McIver, Wakefield en Underwager andermaal zien dat de vooronderstellingen die ten grondslag liggen aan het gebruik van projectiemateriaal bij kinderen in ieder geval uitermate problematisch zijn.

Het onderzoek van Boat en Everson (1988) laat een grote verscheidenheid zien met betrekking tot wat als normaal gezien moet worden in het spel met SAC's. Op geen van de onderzochte categorieën blijken de gebruikers van de SAC's overeen te stemmen. De overtuigingskracht van het bewijs dat door SAC-interviews verkregen wordt, blijkt gerelateerd te zijn aan de soort gebruiker (tabel 1). De gebruiker

hanteert, met andere woorden, zijn eigen normen. Het zou mij niet verbazen als er verband gevonden wordt tussen de aard van het seksuele poppenspel dat een kind vertoont en de toelaatbaarheid van bewijs door de rechter. De rechter is immers nog steeds vrij in het kader van de bewijsbeslissing de resultaten van het specialistenonderzoek te waarderen. Dit lijkt me, ondanks de besproken Nederlandse jurisprudentie, nog een terrein voor verdere toetsing.

Uit de bespreking van de voorgaande, met name Amerikaanse, onderzoeken blijkt er een grote mate van ongetraindheid in het gebruik van de SAC's door interviewers. Het verschil in expertise is 'experimenter variance' te noemen. Dit houdt in dat een identieke methode, procedure en proefpersoon bij onderzoek door twee verschillende onderzoekers tot verschillende uitkomsten kan leiden. Omdat de SAC's uit de VS zijn komen overwaaien lijkt de situatie in Nederland, mede gezien de korte tijd waarin ze worden toegepast, niet veel anders te kunnen zijn. Hiervan lijkt sprake te kunnen zijn als we ons realiseren dat er SAC-interviewers zijn die alleen een colloquium gevolgd hebben en dat er interviewers zijn die een protocoltraining door Boat of White hebben meegemaakt. Ik wil dan ook pleiten voor formele toetsing van de expertise van SAC-interviewers. Dit geldt mutatis mutandis uiteraard ook alle expertoordelen en procedures voor een recht-bank.

Naast de verschillen in training bij de interviewers dient er ook nog gewezen te worden op een ander soort mogelijk 'proefleidereffect'. In het onderzoek van Sivan e.a. (1988) blijkt het sekseverschil tussen de interviewers van invloed te zijn op de aard en inhoud van het interviewgedrag van de kinderen.

In wetenschappelijk onderzoek is het een basale vereiste dat het testmateriaal en de gehanteerde procedures, als minimale voorwaarden voor interne validiteit, gestandaardiseerd zijn. De SAC's voldoen hier niet aan. Er heeft nog geen standaardisatie van het poppenmateriaal plaatsgevonden. Renshaw (1987) noemt het geval van een meisjespop zonder anus. Bij gebrek daaraan wees een kind naar de vagina van de pop toen haar gevraagd werd waar ze door opa was aangeraakt. De man werd beschuldigd van vaginale penetratie, doch bleek later alleen geregeld de luier van het kind te verwisselen.

Ook is er nog geen, of in beperkte mate, sprake van standaardisatie van de testprocedures met de SAC's bestaan variaties. Een consensus over welk protocol het beste is, kon in de gerefereerde literatuur niet gevonden worden. Tegen het besproken interviewprotocol van Boat en Everson (1988), met name het onderdeel met de directe navraag over seksueel misbruik als kinderen op alle voorgaande vragen niet gereageerd hebben, dient bezwaar te worden gemaakt. Deze vorm van interviewen zet het kind onder een te grote suggestieve en emotionele druk, verdoezelt de verschillen tussen verlegen/terughoudende en ex-

troverte/explorerende kinderen op ontoelaatbare wijze (Jampole en Weber 1987; noot b), houdt geen rekening met de aannemelijke verschillen tussen het spelgedrag van jongens en meisjes (Sivan e.a. 1988) en kan de waarde van de getuigenis van het kind permanent vernietigen (Schetky in Kohnstamm 1986; Eth 1988; Yates en Terr 1988a en b).

Verder blijkt er buiten de verschillen in de SAC-interviewprocedure ook nog een SAC-observatiemethode gebruikt te worden. De uitkomsten van onderzoek met een interview- en met een observatiemethode laten grote verschillen zien, evenals de interpretatie van de gevonden resultaten. Het komt mij voor dat de soms tegengestelde onderzoeksuitkomsten voor een groot deel verklaarbaar zijn door het gebruik van de verschillende methodes ('methodevariantie').

De afwezigheid van standaardisatie in zowel het poppenmateriaal als wel de te volgen procedures bedreigen de uitkomsten van het onderzoek dusdanig dat van verdere analyse van de uitkomsten, laat staan van generalisatie van de uitkomsten uit het onderzoek naar de verschillende populaties, zonder meer zou moeten worden afgezien.

Een andere validiteitsbedreiger van de SAC-interviewuitkomsten is het verschil in leeftijd van de kinderen. De onderzochte kinderen variëren minimaal in leeftijd van 2 tot 9 jaar. In deze tijdsperiode zijn de verschillen in het cognitief functioneren groot. Jonge kinderen (tot 7 jaar) verkeren in een sensori-motorische fase waarin cognities slechts van preoperationele aard zijn. Dit houdt in dat deductieve logica onmogelijk is. Bij oudere kinderen is dit laatste vermogen veel verder ontwikkeld. Er is daarom aannemelijkerwijze een groot verschil in cognitieve vermogens van de kinderen en er is derhalve sprake van een 'maturation' of groeieffect dat de uitkomsten kan beïnvloeden. In bijna alle besproken onderzoeken, met uitzondering van Aman en Goodman, is dit aspect, het verschil in cognitieve ontwikkeling van kinderen, verwaarloosd (zie ook: Kohnstamm 1987). Ook lijkt de sekse van de interviewer ('experimenter effect') van invloed op de verkregen resultaten (Sivan e.a. 1988).

Nog een validiteitsbedreiger van de besproken onderzoeksresultaten is de zogeheten 'selectiviteit' van de onderzochte groepen. In de onderzoeken werden vergelijkingsgroepen gekozen die wel en niet '*verdacht*' werden van seksueel misbruik. Beter was geweest groepen te vergelijken waarvan *vaststond* dat ze wel respectievelijk niet seksueel misbruikt waren. De in de onderzoeken gehanteerde selectiemethode maakt het nu niet mogelijk om veel waarde te hechten aan de uitkomst dat ongeveer 20% van de kinderen die wel respectievelijk niet verdacht werd van seksueel misbruik, geen respectievelijk wel seksueel poppen-spel vertoonde.

Aanbevelingen

Het voorgaande overziende, vraagt men zich af waarom de resultaten van de SAC-interviews gebruikt zijn in de beantwoording van de vraag over seksueel misbruik van kinderen. Er blijken immers nog zoveel niet duidelijke en niet onderzochte factoren een rol te spelen in het interviewgedrag van kinderen. Het ziet er naar uit dat dit mede een gevolg is van de toegenomen vraag naar evaluaties van seksueel misbruik (tabel 1); een vraag die waarschijnlijk nog zal toenemen. Het is daarbij verleidelijk om verkorte procedures te gaan gebruiken en voorbij te gaan aan geaccepteerde wetenschappelijke normen aangaande betrouwbaarheid en validiteit.

De American Academy of Child and Adolescent Psychiatry heeft onlangs een alternatief voor de benadering van dezelfde beoordelvingsvraag over incest gegeven. In 'Richtlijnen voor de Klinische Evaluatie van Seksueel Misbruik van Kinderen en Adolescenten' wordt de voorkeur gegeven aan een grondige klinische evaluatie. Over het gebruik van SAC's wordt opgemerkt dat: 'In de evaluatie van seksueel misbruik hoeven SAC's niet gebruikt te worden. Ze kunnen bruikbaar zijn voor de benamingen van anatomische delen door het kind of om het kind, dat niet in staat is te vertellen of te tekenen, te laten zien wat er gebeurd is. Er dient voor gewaakt te worden de poppen niet dusdanig te gebruiken dat ze het kind instrueren, coachen of suggereren. Verder dienen ze niet gebruikt te worden als een verkorte weg voor een meer omvattende evaluatie van het kind en het gezin. De onderzoeker dient erop voorbereid te zijn dat hem tijdens de rechtszitting gevraagd zal worden waarom de SAC's wel of niet werden gebruikt en dient het gerechtshof erop te wijzen dat zulke hulpmiddelen geen betrouwbare antwoorden opleveren'.

Hoewel het gebruik van de SAC's ontraden moet worden, lijkt de vraag om evaluaties van seksueel misbruik toe te nemen. De verdere ontwikkeling van de SAC-methodiek lijkt daarmee aannemelijk, c.q. niet te stuiten. Om het verdere gebruik van de SAC's althans enigszins te reguleren, is het van belang om een aantal minimale gebruiksvoorwaarden te stellen. Zo dient de evaluatie van seksueel misbruik van kinderen niet alleen gebaseerd te zijn op de resultaten van de SAC-interviews alleen. De SAC's en de SAC-methode van onderzoek dienen minimaal te voldoen aan een aantal voorwaarden: (1) standaardisatie in poppen en procedures dient aangetoond te zijn, (2) wetenschappelijk acceptabele normgegevens dienen te bestaan voor vergelijking van SAC-interviewgegevens voor zowel kinderen die seksueel wel als niet misbruikt zijn, (3) het SAC-interview dient aantoonbaar en op wetenschappelijk acceptabele wijze de groepen te kunnen differentiëren, (4) professionele en gediplomeerde training dient aangetoond te zijn door de gebruiker en hij dient daarnaast als 'expert' op dit terrein erkend te

worden door het wetenschappelijk 'forum'. Dit forum beoordeelt ook de betrouwbaarheid en validiteit en veronderstelt publikatie van SAC-onderzoek in internationale tijdschriften waarin bijdragen door collega's beoordeeld worden. Ten slotte zou ernstig overwogen dienen te worden dat het SAC-interview op een niet geredigeerde video opgenomen dient te zijn volgens gespecificeerde criteria (Bernstein en Claman 1986; Benedek en Schetky 1986), zodat het in de rechtszaal als bewijs kan dienen. Hiermee wordt tevens voorkomen dat het kind als gevolg van verschillende onderzoeken niet op een eigen wijze gaat invullen en dat het niet (nogmaals) getraumatiseerd wordt.

Noten

1. Schriftelijke navraag bij B. Boat, R. Gabriel, L. Jampole, S. White en A. Sivan leverde begin 1989 niet meer referenties op van gepubliceerd onderzoeksmateriaal met betrekking tot SAC's dan mijn eigen computersearch met de Melvyl, Medline en Orion procedures.

B. Boat kondigt de uitgebreide publikatie aan van de normgegevens van poppenspelgedrag van kinderen die niet seksueel misbruikt zijn. Tevens merkt zij op dat uit de analyse van de kinderen die expliciet seksueel poppenspel vertoonden in eerder onderzoek ('demonstrators') en de kinderen die naakte poppen vermeden ('extreme avoiders'), bleek dat het merendeel van de 'demonstrators' naar pornografische video's had gekeken.

2. In Californië is de McMartin-case afgesloten met een vrijspraak voor de beide verdachten. De verwachting is algemeen dat deze uitspraak verregaande gevolgen zal hebben voor de toelaatbaarheid van SAC-materiaal in de rechtszaal. In het proces (juryrechtspraak) dat 3 jaar duurde – het langste in de geschiedenis van de VS – stonden moeder en zoon terecht op verdenking van seksueel kindermisbruik, waarvoor zij reeds respectievelijk 2 en 5 jaar vastzaten in voorarrest. De zaak richtte zich met name op de zoon, Raymond Buckey. In deze zaak werden veel kinderen onderzocht door psychologen van het Children's Institute International met behulp van o.a. interviews die gebaseerd waren op de SAC-methode (zoals omschreven in mijn concept).

Op de bewijsvoering is veel kritiek gekomen. (1) De politie gaf de ouders eerst te verstaan dat Ray Buckey verdacht werd van seksueel misbruik van hun kinderen, om vervolgens de ouders en de kinderen te gaan/laten interviewen. (2) De psychologen uit het instituut bleven in het onderzoek suggestieve vragen stellen aan de kinderen, zelfs nadat de kinderen seksueel misbruik ontkenden tijdens de interviews. Het ziet er naar uit dat ook in dit geval sprake is geweest van soortgelijke psychologische processen bij ouders en hulpverleners (in 'Psychologie' door R. Kohnstamm treffend omschreven met de term 'besmetting') als destijds in het noorden des lands.

Literatuur

- Aman, C., G.S. Goodman (1987), *Children's Use of Anatomically detailed dolls: an experimental study*. Washington DC. Paper presented at The National Center in Child Abuse and Neglect Symposium in Interviewing Children. September 1987.
- Amber, B., versus Ron B., 191 Cal. App. 3d. 682, 236 Cal. Rptr 623, 1987.
- American Psychiatric Association (1984), *Psychiatric Glossary*. Washington: American Psychiatric Press.
- American Academy of Child and Adolescent Psychiatry (1988), *Perspective. Guidelines for the Clinical Evaluation of Child and Adolescent Abuse*, p. 655-657. Editorial.
- Arrest van de Hoge Raad van 28 februari 1989, nr. 84723. *Nederlands Juristen Blad* 32, 16: 540.
- Barning, L., J.F. Nijboer (1989), Het Anatomisch Correcte Poppenarrest. *Nederlands Juristen Blad* 32: 1173-1177.
- Benedek, E.P., en D.H. Schetky (1986), The child as a witness. *Hospital and Community Psychiatry* 37, 12, 1225-1229.
- Bernstein, B.E., en L. Claman (1986), Modern technology and the child witness. *Child Welfare* 65, 2, 155-163.
- Boat, B.W., en M.D. Everson (1988a), Interviewing children with anatomical dolls. *Child Welfare* 67 (4), 337-352.
- Boat, B.W., en M.D. Everson (1988b), Use of anatomical dolls among professionals in sexual abuse evaluations. *Child Abuse and Neglect* 12 (2), 171-179.
- Boat, W., en M.D. Everson (1988c), Research and issues in using anatomical dolls. *Annals of Sex Research* 1, 191-214.
- Boat, B.W., en M.D. Everson (1986), *Guidelines for interviewing young children in sexual abuse investigations*. Department of Psychiatry, University of North Carolina, Chapel Hill, NC.
- Caruso, K.R., *Projective Storytelling Cards*. Childrens Professional Products. 21213 B Hawthorne BLVD, Suite 5411, PO Box 14101, Torrance CA 90503.
- Cheryl, H., versus H. Dennis, 153 Cal. App. 3d 1098; 200 Cal. Rptr. 789, 1984.
- Criminal Law, par. 396; Cal. Digest of Off. Reports, 3rd series.
- Criminal Law, par. 408; Cal. Digest of Off. Reports, 3rd series.
- Christine C versus John C., 191 Cal. App. 3d. 676, 236 Cal. Rptr. 630, 1987.
- De Jong, A.R., A.R. Hervada en G.A. Emmett (1983), Epidemiologic variations in childhood sexual abuse. *Child Abuse and Neglect* 7, 155-162.
- Ellerstein, N.S., en J.W. Canavan (1980), Sexual abuse of boys. *American Journal of Diseases in Children* 34, 255-257.
- Eth, S. (1988), The child abuse victim as witness in sexual abuse proceedings. *Psychiatry* 51, 221-232.
- Everson, M.D., en B.W. Boat (1989), False allegations of sexual abuse by children and adolescents. *Journal of the American Academy Child Adolescent Psychiatry* 28, 2: 230-235.
- Faller, K.C. (1984), Is the child victim of sexual abuse telling the truth? *Child Abuse and Neglect* 8, 473-481.
- Friedemann, V.M., en M.K. Morgan (1985), *Interviewing sexual abuse victims using anatomical dolls: The Professional's Guidebook*. OR: Migima Designs.
- Frye versus United States, 1923: D.C. Cir. 1923; 293 Fed. p. 1013.

- Gabriel, R.M. (1985), Anatomically correct dolls in the diagnosis of sexual abuse children. *Journal of the Melanie Klein Society* 3 (2), 40-51.
- Jampole, L., en M.K. Weber (1987), An assessment of the behavior of sexually abused and nonsexually abused children with anatomically correct dolls. *Child Abuse Neglect* 11 (2): 187-192.
- Jones, D.P.H., en J.M. McGraw (1987), Reliable and fictitious accounts of sexual abuse of children. *Journal of Interpersonal Violence* 2, 27-45.
- Kerns, D.L. (1981), Medical assessment in child sexual abuse. In: *Sexually abused children and their families*, p. 126-141. P.B. Mrazek en C.H. Kempe. Oxford: Pergamon Press.
- Kohnstamm, R. (1987), Verloren Onschuld. *Psychologie* (10), p. 50-53.
- Lamers-Winkelmann, F. (1989), Het interviewen van jonge kinderen bij een vermoeden van seksueel misbruik. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 5, p. 499-516.
- Last, J.M., (red.), (1983), *A Dictionary of Epidemiology*. New York: Oxford University Press.
- Mey, B.J. vander, en R.L. Neff (1982), Adult-child incest: a review of research and treatment. *Adolescence* 17, 717-735.
- McFarlane, K., en S. Krebs (1986), Techniques for interviewing and evidence gathering, p. 67-100. In: K.M. McFarlane en J. Waterman: *Sexual Abuse of Young Children*. New York: Guilford Press.
- McIver, W., H. Wakefield, R. Underwager (1989), Seksueel misbruik van poppen. *Psychologie*, (2) 16-21.
- People versus Kelly, 1976; 17 Cal. 3rd p. 24.
- People versus McDonald, supra, 37, Cal. 3rd, p. 372-373.
- Renshaw, D.C., (1987), Evaluating Suspected cases of Child Sexual Abuse. *Psychiatric Annals*, 17 (4), 262-270.
- Schor, D.P., en A.B. Sivan (in druk), Interpreting Children's labels for sex-related body part of anatomically explicit dolls. *Child Abuse and Neglect*.
- Sergeant, J., W. Everaerd (1989), Klinische beslissingen en de poppenmethode. *De Psycholoog*, 297-302.
- Sivan, A.B., D.P. Schor, G.K. Koepl en L.D. Noble (1988), Interaction of normal children with anatomical dolls. *Child Abuse Neglect* 12, 295-303.
- Summit, R. (1983), The Child Sexual Abuse Accommodation Syndrome. *Child Abuse and Neglect* 7, 177-193.
- United States versus Addison, supra, 498 F.2d, p. 744.
- White, S., G.A. Strom, G. Santilli en B.M. Halpin (1986), Interviewing young sexual abuse victims with anatomically correct dolls. *Child Abuse Neglect* 10 (4), 519-529.
- White, S., G.A. Strom, G. Santilli, K. Quinn (1987), Guidelines for interviewing preschoolers with sexually anatomically detailed dolls. Unpublished manuscript. Case Western Reserve University, Cleveland, Ohio.
- Wyatt, G.E., S.D. Peters (1986a), Issues in the definition of child sexual abuse in prevalence research. *Child Abuse and Neglect* 10, p. 231-240.
- Wyatt, G.E., S.D. Peters (1986b), Methodological considerations in research on the prevalence of child sexual abuse. *Child Abuse and Neglect* 10, p. 241-251.
- Yates, A., en L. Terr (1988), Anatomically correct dolls: should they be used as the basis for expert testimony? *Journal American Academy Child Adolescent Psychiatry* 27 (2), 254-257.

Yates, A., en L. Terr (1988). Anatomically correct dolls: should they be used as the basis for expert testimony? *Journal American Academy Child Adolescent Psychiatry* 27 (3), 387-388.

Summary: The use of sexually anatomically correct dolls in cases of child sexual abuse

This article reviews the literature on sexually anatomically correct dolls. Evaluation of the research literature shows that the use of the dolls is not acceptable from a scientific point of view at this point. Further development of the doll interview and its possible application in court proceedings should take place under stringent prerequisites.

P.M. Dingemans was bij de totstandkoming van dit artikel als Fulbright Fellow verbonden aan de Un. van California in Los Angeles, Dept. Psychology en Psychiatry. Correspondentieadres: Psychiatrisch Centrum AZUA, Tafelbergweg 25, Amsterdam Z.O., 1105 BC Amsterdam.

Het artikel werd geaccepteerd voor publikatie op 13-11-'89.